

Kulturmiljöutredning av Alelyckans vattenverk

-ett underlag för framtagande av detaljplan

Innehållsförteckning

<i>Inledning.....</i>	<i>2</i>
<i>Upplägg.....</i>	<i>2</i>
<i>Kortfattad historik.....</i>	<i>3</i>
<i>Bebyggelsemiljön ur ett kulturhistoriskt perspektiv.....</i>	<i>4</i>
<i>Omgivande bebyggelse.....</i>	<i>4</i>
<i>Arkitektur, material och färgsättning.....</i>	<i>5</i>
<i>Vyer och siktlinjer.....</i>	<i>6</i>
<i>Kritiska punkter.....</i>	<i>7</i>
<i>Avslutande antikvarisk diskussion.....</i>	<i>7</i>
<i>Källor.....</i>	<i>8</i>

Inledning

Göteborgs kommun, Kretslopp och vatten, planerar att utveckla Alelyckans vattenverk. Planerna omfattar tillbyggnader och nya byggnader inom vattenverkets fastighet. Syftet är att samlokalisera Kretslopps- och Vattens verksamheter. Från att idag innehålla 50 st arbetsplatser kommer området efter utbyggnad innehålla 300 st arbetsplatser.

Alelyckans vattenverk ingår i Göteborg kommuns bevarandeprogram för kulturmiljö.

Uppdraget innebär att ta fram en kulturmiljöutredning som underlag vid närmare planläggning av området. Syftet är att få en tydlig beskrivning av Alelyckans vattenverk ur ett kulturmiljöperspektiv och lyfta områdets kulturhistoriska kvaliteter.

Upplägg

Rapporten presenteras genom text, foton, planer och visuella illustrationer. Utgångspunkten är att på ett pedagogiskt sätt belysa väsentliga och betydelsefulla kulturmiljökvaliteter, resultatet skall vara lättillgängligt och tydligt.

Rapporten avslutas med en sammanfattning.

Samtliga fotografier i rapporten är tagna av Archidea om inte annat anges.

Kortfattad historik

Vattenverket är uppfört i två etapper som stod klara 1949 respektive 1958. Nils Einar Eriksson var arkitekt. Byggnaden, som innefattade pumpstation, bostadshus och långsamfilter, ersatte ett äldre vattenverk som idag används som bostäder. Det uppfördes 1891-94 och ligger strax söder om det senare byggda vattenverket, längs med Gamlestadsvägen. Invid vägen och i det angränsande området österut låg flera enstaka små gårdar och torp, några få finns kvar idag. När Västgötabanan drogs fram kring sekelskiftet 1900 förändrades områdets karaktär med ökad trafik och industrialisering. Lärje station byggdes, som ligger strax sydväst om det nya vattenverket. 1967 lades banan ner.

Alelyckans vattenverk byggdes i modern arkitektonisk anda med funktionalistiskt formspråk.

1 Vattenverket från 1894.

2 Alelyckans vattenverk.

Stationshuset i Lärje, bild från 1967. Foto: Björn Malmer

3 Stationshuset i Lärje står kvar men Västkustbanan är borta. Byggnaden är i stort behov av underhåll.

Bebyggelsemiljön ur ett kulturhistoriskt perspektiv

Omgivande bebyggelse

Den senare tillkomna bebyggelsen runt vattenderket har en modern industribetonad arkitektur med puts- skiv eller plåtin- klädda fasader i grå eller ljus färgsättning. Bebyggelsen är lågskalig och vattenverket utmärker sig med sin från vägen indragna placering men också av större volymverkan. Västkustbanan, som lades ner 1967 och idag är helt borttagen, har en viktig rest kvar och det är det gamla stationshuset från början av 1900-talet. Huset visar på banans tidigare placering och är ett viktigt dokument av Göteborgs historia. Byggnaden som består av en huvudbyggnad i en våning med valvat sadeltak lagt med tegel, fasader av rödmålad träpanel och vitmålade, tvådelade spröjsade fönster. En mindre sidobyggnad med bl a utedass ligger strax intill. Huset är idag skymd av sly och träd. Byggnaderna är i stort behov av upprustning.

Modern bebyggelse för kontor, föreläsning och lager.

Arkitektur, material och färgsättning

Alelyckans vattenverk är uppförd i två omgångar år 1949 och 1958 (se foto A). Byggnaden är i en funktionalistisk arkitekturstil med slätputsade, avskalade fasader, symmetrisk fönstersättning samt ett större uppglasat glasparti som får in mycket ljus i byggnaden, ljus färgsättning och hög volymverkan i kombination med mycket grönyta framför byggnaden. Fönstersättningen har en horisontell strävan som är typisk för funktionalistisk arkitektur. Färgsättningen är i ljus ockra, troligen har byggnaden alltid haft en ljus gul färgsättning. Byggnaden är indelad i en högre volym med sadeltak och ena gaveln ut mot vägen, på dess långsida finns det höga glaspartiet där också entrén är orienterad. En kopparinklädd huv med ett fönster finns på taket på huvudbyggnadens högra sida.

En lägre byggnadsvolym sträcker sig ut vinklat från huvudbyggnaden. Volymverkan är större här med en enkel fönsterad strax under taket, som har en välvd form lagd med papp. Det välvda taket återkommer även i en tillbyggd del i den norra delen av byggnaden. Här finns en fönstersatt gång som leder från andra våningen in i ett bergsrum.

A) Det uppglasade entrépartiet med höga, karaktäristiska fönster. Här syns också den vinklade byggnadens välvda takform som är typisk för funktionalismen.

B) Den vinklade, långa byggnadsvolymen med välvt tak. Hög, horisontell fönstersättning. Stor grönska framför byggnaden som förstärker känslan av rymd och ljus som var så viktigt för de moderna idealen vid tiden.

C) Välvd takform.

D) Höga fönsterpartier som lättar upp fasaden och får in ljuset.

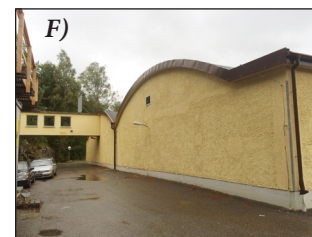
E) Kopparinklädd huv.

F) Välvd takform samt glasad övergång från 2:a våningen till bergsrum i byggnadens norra del.

1949

1958

Funktionktionalismens huvudteman:

- lätthet – volym
- horisontell och vågrät strävan
- avskalat – detaljrikt
- upprepning – variation
- avläsbara funktioner såsom trapphus, hissar, burspråk, släta fasader och ljusa kulörer

Vyer och siktlinjer

Alelyckans vattenverk har en mer indragen placering än övriga fastigheter längs Gamlestadsvägen. Byggnaden är placerad precis nedanför en bergskam och är inramad av grönområde vilket innebär att det är från vägen som vattenverket främst betraktas. Vi redovisar här två siktlinjer från vägen mot byggnadens huvudfasader med den stora gräsytan framför.

1. Vy från öster, Gamlestadsvägen. Härifrån har man huvudfasadens uppglasade ytor väl exponerade. Den höga byggnadsvolymen ger ett smått monumentalt intryck. Byggnadens indragna placering förstärker intrycket av monumentalitet med gräsytan som ett parkliknande landskap framför.
2. Från väster har man den lägre, långsträckt byggnadsdelen i siktlinjen. Härifrån har byggnaden ett mer slutet uttryck med färre fönsterpartier och lägre skala, takets välvda form är också tydlig.

Kritiska punkter

- Alelyckans vattenverk är en välbevarad byggnad med funktionalistiskt formspråk som har arkitektoniska, historiska och upplevelsmässiga kvaliteter.
- Karaktäristiskt för byggnaden är det uppglasade entrépartiet med höga fönster samt i övrigt en horisontell strävan i fönstersättningen som understryker den lägre byggnadsdelens långsträckta form. Viktigt är också byggnadsdelarnas olika volymverkan samt takformerna som består av ett flackt sadeltak och flera välvda takformer.
- Den stora flacka gräsmattan framför vattenverket kan sägas vara typiskt för funktionalismen som underströk vikten att få in mycket ljus och rymd bland bebyggelsen.
- Alelyckans vattenverk är ett fint exempel på arkitektur i funktionalismens anda från tiden mellan 1940- och 50-talen som berättar om stadens industritekniska och administrativa utveckling.

Avslutande antikvarisk diskussion

Alelyckans vattenverk är ett fint exempel på arkitektur i funktionalismens anda från tiden mellan 1940- och 50-talen. Exteriören är välbevarad trots utbytta fönster, vissa ändringar och tillbyggnader. Byggnaden är viktig i sitt bebyggelsehistoriska sammanhang och berättar om stadens industritekniska och administrativa utveckling. Dess ljusgula och arkitektoniskt genomtänkta fasader tillför området upplevelsemässiga kvaliteter. I dag är Alelyckans vattenverk den högsta byggnaden i området vilket ger ett ståtligt intryck och karaktär till området.

Vid ett utvecklingsarbete bör stor omsorg läggas vid att hitta ett formspråk som samverkar med det befintliga. Vattenverkets uttrycksfulla byggnad bör även i fortsättningen få vara den monumentala huvudbyggnaden och de tillkommande underordna sig men också "samtala" med det vad gäller material, färgsättning och form. Text kan fönstersättning, den horisontella strävan i byggnadsform och fönstersättning, taklutning och takform kan återkomma i detaljer och uttryck.

Att placera nya byggnader på gräsytan framför befintlig byggnad kommer innebära att siktlinjerna beskärs och upplevelsen av vattenverket påverkas negativt. Beroende på de nya byggnadernas volym, skala och utformning kan de negativa konsekvenserna dock mildras så att upplevelsen inte påverkas allt för mycket.

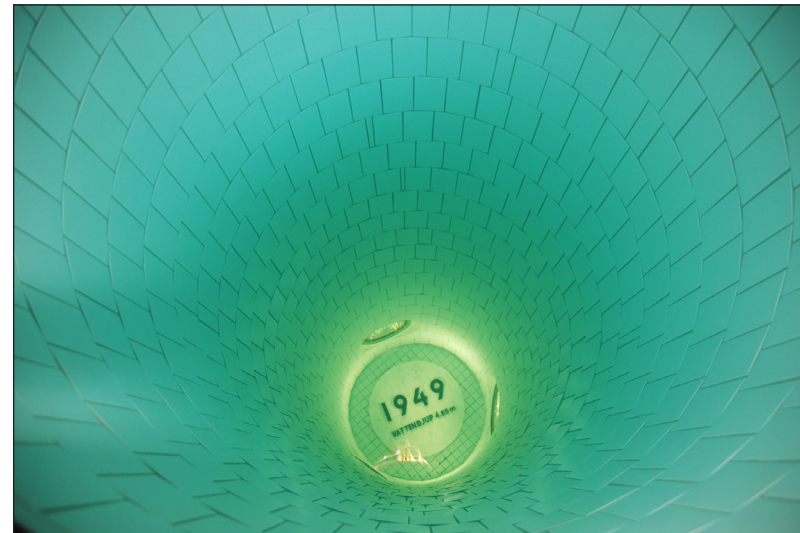
Utsikt över grönytan framför vattenverket och mot Gamlestadsvägen.

Källor

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del II. Ett program för bevarande.

Red. Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Tryckt i Västerås 2000

*Interiörbilder från entrén med höga fönsterpartier, vackert golv av marmor samt bassäng med relieffer.
(Fotografierna är godkända att använda)*